

PREGĂTIREA POPULAȚIEI CIVILE PENTRU SITUAȚII DE CRIZĂ ȘI DEZVOLTAREA CULTURII DE SECURITATE

Student Theodor-Eugeniu MIHAI

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București
10.55535/GMR.2024.4.42*

The civilian population is an important element for any security system of any given state. It participates, either actively or passively, in crisis situations or conflicts, and the assurance of its general welfare represents a major policy objective. From this point of view, the states have the obligation to prepare the civilian population to anticipate and become aware of the risks and the necessary measures, imposed by the alteration of the overall state of security. The main objective of this paper is to analyse the civilian preparedness and the development of security culture in Romania, from the perspective of the mechanisms, measures and policies implemented in the field by the Romanian state.

Keywords: civilian resilience; security culture; civil-military relation; national security; hybrid warfare;

INTRODUCERE

Conform Convenției de la Montevideo, populația permanentă este una dintre condițiile principale ale statalității (Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, 1993). Aceasta contribuie fundamental la funcționarea aparatului social și politic, a sistemului economic, fiind sursa principală din care statul își preia prerogativele suveranității sale. În acest context, populația civilă nu poate fi exclusă din situațiile de criză sau conflict ce se manifestă pe teritoriul statului respectiv.

Dreptul internațional face o deosebire clară între combatanți și populația civilă. Astfel, articolul 51 al Primului Protocol Adițional al Convențiilor de la Geneva oferă protecție extinsă de la interzicerea atacurilor nediscriminatorii, dar și excluderea populației civile drept țintă legitimă militară (Protocol Additional to The Geneva Conventions, 1977). Statutul special oferit acestora nu exclude, în totalitate, populația civilă dintr-un conflict. Civili pot acționa și pot participa, prin sprijinirea efortului statului, fără a-și pierde statutul de non-combatant. În acest sens, se pot observa pachetele de sancțiuni ale Uniunii Europene asupra Rusiei. Acestea prevăd și sancționarea companiilor civile de aviație, transport, gaz și petrol, dar și a indivizilor implicați ca non-combatanți, ce oferă sprijin material sau susțin propaganda de stat (Farmer, Booth, Karaman, 2024).

Evoluția tipului de război hibrid din ultimii ani a accelerat implicarea populației civile, în prezent, existând acțiuni ostile îndreptate mai mult către sectorul civil decât spre instituțiile de apărare. Astfel, populația civilă devine o țintă, dar și un mijloc de apărare prin asigurarea unității și a omogenității și prin asumarea de către fiecare a rolului pe care îl poartă în funcționarea statului.

Plecând de la importanța populației civile pentru asigurarea securității naționale, scopul lucrării este de a evalua nivelul de pregătire în situații critice pentru realizarea rezilienței generale a statului. Cultura de securitate este relevantă, în acest sens, deoarece aceasta reprezintă un mijloc eficient de a crea un grad de conștientizare avansat al populației și de a oferi cetățenilor capacitatea și informațiile necesare. Principalul deziderat al culturii de securitate îl reprezintă pregătirea cetățenilor în vederea protejării de către aceștia a valorilor naționale în fața unor potențiali adversari. Populația civilă trebuie să aibă un grad de cunoaștere pentru a acționa proactiv și pentru a eficientiza intervenția statului în situații de criză sau de conflict.

STADIUL ACTUAL DE PREGĂTIRE A POPULAȚIEI CIVILE ȘI CULTURA DE SECURITATE ÎN ROMÂNIA

Statul român a conștientizat importanța populației civile și rolul pe care civilii îl poartă în menținerea securității și în prevenirea situațiilor de criză sau conflict. Se remarcă, astfel, în Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024, că una dintre direcțiile de acțiune pentru managementul crizelor o reprezintă: *„Pregătirea instituțiilor și a populației pentru situații de criză și de urgență civilă, inclusiv prin desfășurarea de exerciții și antrenamente de mobilizare, dar și prin cooperare internațională”* (Strategia Națională de Apărare a Țării, 2020, p. 36). Din acest punct de vedere, pregătirea populației civile, dar și a instituțiilor relevante reprezintă un mijloc pentru îndeplinirea obiectivelor naționale de securitate și pentru realizarea apărării țării.

Este important de adăugat faptul că aspectul culturii de securitate este acoperit, fiind afirmat drept o capacitate a rezilienței, dezvoltarea acesteia fiind absolut necesară pentru integrarea valorilor naționale de securitate (Ib., p. 10). Nivelul culturii de securitate este prezentat drept o vulnerabilitate, în lipsa acestuia fiind posibilă interferența entităților ostile (Ib., p. 29). Astfel, aparatul decizional remarcă lacuna privind lipsa unui nivel satisfăcător privind cultura de securitate a populației civile.

Pentru a înțelege necesitatea culturii de securitate, trebuie prezentată definiția oferită de Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării din 2015, care este utilizat și pentru documentul perioadei actuale: *„[...] totalitatea valorilor, normelor, atitudinilor sau acțiunilor care determină înțelegerea și asimilarea la nivelul societății a conceptului de securitate și a celor derivate (securitate națională, securitate internațională, securitate colectivă, insecuritate, politică de securitate etc.)”* (Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării, 2015, p. 7). De asemenea, trebuie menționat faptul că noțiunea de cultură de securitate are o dimensiune pur educațională, reprezentând capacitatea de conștientizare și aplicare a unei atitudini corespunzătoare, menite să contribuie la prevenirea situațiilor de insecuritate și pentru apărarea și protecția propriei persoane, a proprietății, a comunității și, în mod evident, a statului, în întreg ansamblul său. Ghidul afirmă importanța culturii de securitate și a conștientizării elementelor de securitate de către populația civilă, ele fiind absolut necesare pentru menținerea securității interne (Ib.).

Un alt element important al Ghidului Strategiei Naționale de Apărare îl reprezintă introducerea elementului de *securitate națională extinsă*, concept asupra căruia operează atât Strategia din 2015, cât și cea actuală. Din acest punct de vedere, decidenții au constatat o nevoie a diferențierii termenii de *securitate*

și *apărare*, ale căror delimitări nu sunt explicate amplu. *Securitatea națională extinsă* are ca rol înlocuirea univalenței strategice, termenul de „securitate” fiind asociat, în mod strict, cu apărarea teritorială, dorind extinderea termenului de securitate în sfere precum cele economice, de sănătate și transport (Ib., p. 13).

Acest lucru creează mai multe probleme, la nivel teoretic, deoarece termenii „securitate” și „apărare” au delimitări conceptuale concrete, iar îmbinarea acestora într-o formă unitară ar putea genera mai multe confuzii, în plan teoretic. Extinzând termenul de „securitate” și asupra altor medii, acest lucru înseamnă că și instituțiile menționate, ce nu au ca specialitate acest aspect, vor participa, în mod direct, la procesul de menținere a securității. Din acest punct de vedere, devin și mai stringente dezvoltarea culturii de securitate și pregătirea populației civile pentru situații de insecuritate, criză sau conflict.

Legea nr. 481/2004 privind protecția civilă prevede, în articolul 3, litera C: *„informarea și pregătirea preventivă a populației cu privire la pericolele la care este expusă, măsurile de autoprotecție ce trebuie îndeplinite, mijloacele de protecție puse la dispoziție, obligațiile ce îi revin și modul de acțiune pe timpul situației de urgență”* (Legea nr. 481 privind protecția civilă, 2004, p. 1). Cetățenilor le revin o serie de obligații privind protecția civilă, conform legii, precum: respectarea regulilor stabilite de organele de conducere, fie locale sau centrale, să îndeplinească măsurile de protecție civilă, să permită accesul forțelor și mijloacelor de intervenție în proprietatea sa, să efectueze evacuări din zone afectate etc. (Ib., p. 7).

Indiferent de statutul individual, conform Constituției României, fiecare cetățean este obligat să participe la procesul de apărare a țării (Constituția României, 2003, p. 23), iar populația civilă trebuie să beneficieze de pregătire din partea statului. Având în vedere faptul că securitatea națională extinsă acoperă o arie largă de domenii, de la sănătate la economie, la spațiul cibernetic – este de notat că, deși sunt actori integrați ai sistemului de menținere a securității, o mare parte a populației nu este specializată în acest sens.

Departamentul pentru Situații de Urgență din cadrul Ministerului Afacerilor Interne implementează proiecte de colaborare în vederea protecției civile, cooperând cu populația, organizațiile neguvernamentale și sectorul privat. Aceste proiecte prevăd o serie de exerciții ce iau în calcul modul de gândire a populației în situații de urgență, asigurarea continuității guvernamentale, testarea timpilor de reacție. Aceste proiecte contribuie la dezvoltarea rezilienței civile, la creșterea nivelului de pregătire profesională, dar și la observarea vulnerabilităților, a lacunelor sau a problemelor. (Department for Emergency Situations, *Civil-Military Cooperation in the Field of Civil Protection and Emergency Management*, 2021).

Un exemplu concret îl reprezintă exercițiul *Seism 2018*, organizat de Ministerul Afacerilor Interne prin Departamentul pentru Situații de Urgență. Scenariul de bază al exercițiului a constat într-un cutremur de 7,5 pe scala Richter, în județul Vrancea, care a provocat ample distrugerii materiale – de la clădiri administrative până la infrastructura critică. În cadrul *Seism 2018* a participat și Statul Major al Apărării, angajând 1.000 de militari. Misiunile specifice exercițiului au fost instalarea și operarea spitalelor de campanie, evacuarea medicală, identificarea pagubelor materiale și a victimelor (Agenția Media a Armatei, *Exercițiul Seism 2018*, 2018).

În ceea ce privește cultura de securitate, Serviciul Român de Informații promovează o serie de programe de prevenție și intervenție, precum: „*Radicalisation Awareness Network, Community Policing Preventing Radicalisation, CLEAN-IT, Prima Linie Împotriva Radicalizării*” (Stan, Stăiculescu, Predoană, 2023 pp. 83-84). Aceste programe au ca scop, în mod principal, eradicarea radicalismului și a ideologiilor teroriste prin prevenție, detecție și informare. Spre exemplu, *CLEAN-IT* are ca scop eliminarea activităților teroriste din mediul on-line, la nivelul Uniunii Europene. „*Prima linie împotriva radicalizării*” prevede pregătirea ofițerilor de poliție privind detectarea persoanelor radicalizate (Ib.). Acțiuni ce prevăd dezvoltarea culturii de securitate pot fi desfășurate și de instituții ale statului, organizații guvernamentale și neguvernamentale, instituții educaționale, dacă acestea se află sub supervizarea și coordonarea Consiliului Suprem pentru Apărarea Țării (Mantea, 2019, p. 202).

Pentru a menține o legătură între populația civilă și instituțiile statului relevante pentru situațiile de criză și conflict (precum Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Apărării Naționale, Statul Major al Apărării), acestea dețin structuri de comunicare strategică și informare a publicului, prin media (Ib., pp. 201-202). În mod concret, pregătirea populației civile privind apărarea este specificată în articolul 2, alin. 1 al Legii nr. 446/2006: „*Pregătirea cetățenilor români pentru apărare reprezintă totalitatea măsurilor și acțiunilor întreprinse în scopul asigurării resurselor umane necesare forțelor armate și celorlalte forțe puse la dispoziție de instituțiile publice de apărare, ordine publică și siguranță națională, potrivit legii, denumite în continuare instituții cu atribuții în domeniul apărării și securității naționale, și cuprinde recrutarea, selecția, pregătirea și încadrarea acestora în unitățile instituțiilor respective.*” (Legea actualizată nr. 446/2006 privind pregătirea populației pentru apărare, 2012). În acest sens, legea afirmă, prin articolul 1, alin. 2, că pregătirea cetățenilor români se realizează prin două modalități: „*a) îndeplinirea serviciului militar; b) participarea la alte forme de pregătire organizate de instituțiile de apărare a țării și securitate națională.*” (Ib.).

O problemă principală a acestei legi este însă actualitatea sa, aceasta fiind ultima oară modificată în 2012. Fenomenele conflictului s-au schimbat, implicând mult mai amplu elementul civil și partea non-militară. În acest sens, consider că este nevoie de o actualizare care să prevadă măsuri în sensul pregătirii populației civile pentru a rezista atacurilor hibride.

NIVELUL CULTURII DE SECURITATE – O VULNERABILITATE

Precum este specificat și în Strategia Națională de Apărare pentru perioada 2020-2024, este considerat că nivelul culturii de securitate constituie o vulnerabilitate privind dezinformarea și acțiunile ostile hibride. În acest sens, este nevoie de analiza nivelului actual de securitate pentru a putea înțelege cât de problematică este aceasta. Din punct de vedere al Strategiei Naționale, nu este oferită o perspectivă mai concretă, în acest sens. Chiar dacă diverse lucrări privind nivelul culturii de securitate utilizează, ca sursă principală, Barometrul Culturii de Securitate realizat de LARICS în 2018 (Mantea, ib.; Nistor, 2023), acesta poate fi considerat perimat. Din 2018 până în prezent, societatea românească s-a confruntat atât cu probleme interne, cât și externe. Pandemia COVID-19 și războiul ruso-ucrainean, ca să oferim două exemple semnificative, au condus la schimbarea percepțiilor, iar Barometrul din 2018 nu a putut să reflecte corespunzător reacția și viziunile cetățenilor români privind noile probleme de securitate.

O problemă principală privind dezvoltarea culturii de securitate o reprezintă neîncrederea cetățenilor în sursele principale ale media și în instituțiile statului, aceștia adoptând o atitudine rezervată, percepând acțiunile interne și externe ale statului român și ale aliaților acestora cu scepticism (Nistor, p.100).

Un studiu realizat între lunile aprilie și octombrie 2020 arată faptul că satisfacția populației asupra măsurilor luate și în susținerea guvernului au scăzut drastic. Contextul perioadei respective reprezintă apogeul pandemiei COVID-19 în România. În octombrie 2020, 59.9% din populație se arăta nesatisfăcută de măsurile luate de guvern, iar 42.2% din populație nu mai susținea guvernul (Radu, 2021, pp. 134-135).

Privind conflictele internaționale, precum cel din Ucraina și cel din Gaza, INSCOP a realizat un studiu în decembrie 2023. Un punct important îl reprezintă cine este vinovatul războiului din Ucraina – doar 49.8% consideră că Rusia este de vină, în timp ce 28% consideră că fie NATO, Ucraina sau Statele Unite sunt vinovate (INSCOP, 2023). Același studiu arată că doar 50.5% dintre românii intervievați ar fi dispuși să-și apare țara, în timp ce 11.8% afirmă că s-ar ascunde până la finalitatea războiului, 19.4% ar emigra, iar 5.6% declară că ar solicita un certificat medical pentru a confirma incapacitatea și aptitudinea de a participa la apărarea țării (Ib.). Acest lucru este problematic, deoarece apărarea nu este realizată strict de structurile și instituțiile

responsabile, ci se realizează, la fel ca și securitatea națională, prin unitatea și participarea totală a cetățenilor români. Faptul că 36.8% din populația interviuată afirmă că ar căuta rute frauduloase pentru a scăpa de o îndatorire constituțională este o problemă majoră. Ca atare, lipsa culturii de securitate și de înțelegere a rolului individual se poate transforma, în viitor, într-o problemă a resursei umane. Acest fapt se reliefează în noul val de recrutări ale Ministerului Apărării Naționale. Dintre cele 5.093 de posturi de soldați, doar 40% au fost ocupate. Pentru 5.093 de posturi, s-au prezentat 6.448 de candidați. Dintre aceștia, 24% au fost respinși la proba fizică, iar 18% au fost respinși la cea psihologică (Ministerul Apărării Naționale, *Elemente din analiza procesului de angajare în armată a soldaților profesioniști*, 2024).

Putem să remarcăm faptul că, pe lângă numărul scăzut al candidaților, calitatea acestora a fost sub medie. Problema resursei umane privind apărarea este o problemă actuală, care se va accentua în viitorul apropiat, atât cantitativ, cât și calitativ. În acest sens, noi măsuri pentru dezvoltarea culturii de securitate și a unor măsuri privind modelarea populației pentru a atinge capacitatea necesară pentru apărare devin stringente ale statului român.

Perspectiva cetățenilor asupra politicii externe a României reprezintă o altă vulnerabilitate generată de lipsa culturii de securitate. Astfel, un studiu realizat de INSCOP în mai 2024 arată că 27.7% din cei chestionați afirmă că aderarea României la Uniunea Europeană a adus, mai degrabă, dezavantaje. Un alt segment, de 42.3%, susține că europarlamentarii români ar trebui să lupte pentru drepturi egale între cetățenii români și ceilalți cetățeni ai UE, prin această afirmație insinuând faptul că cetățenii Uniunii Europene se află într-o stare de inegalitate (INSCOP, 2024).

O altă problemă este lipsa informării în ceea ce privește atribuțiile Uniunii Europene. Un segment major de 73% afirmă că nu sunt informați cu privire la activitatea europarlamentarilor români, 72.3% neinformați cu privire la activitatea parlamentului european, iar 74.1% neinformați cu privire la activitatea Comisiei Europene (Ib.).

Lipsa informării permite popularizarea și interiorizarea euroscepticismului, a propagandei ostile menite să destabilizeze relațiile dintre România și aliații săi, acest lucru fiind generat, în mod direct, de lipsa culturii de securitate.

PERSPECTIVE ȘI ABORDĂRI NATO PRIVIND PREGĂTIREA POPULAȚIEI CIVILE ȘI CULTURA DE SECURITATE

În Tratatul Nord-Atlantic, articolul 3 este referința de bază pentru reziliența strategică a Alianței: „Pentru a îndeplini mai eficient obiectivele acestui Tratat, Părțile, separat sau împreună, prin intermediul auto-ajutorării și al sprijinului reciproc continue, își vor menține și își vor dezvolta capacitatea individuală și cea

colectivă de rezistență în fața unui atac armat.” (The North Atlantic Treaty, 1949). Acest principiu reliefează îndatoririle statelor membre ale NATO de a-și asigura reziliența împotriva atacurilor și a șocurilor, incluzând, de asemenea și pregătirea populației civile pentru astfel de evenimente. Reziliența, în acest sens, se referă la capacitatea individuală și colectivă a statelor membre de a face față oricărei disrupții sau șocuri. Reziliența colectivă este constituită atât de pregătirea capacității pentru apărare, cât și de pregătirea populației civile, în acest sens. Rolul capacității civililor este de a asigura stabilitatea și securitatea măsurilor și acțiunilor întreprinse de state pentru a asigura garanțiile Tratatului Nord-Atlantic (Strategic Warfare Development Command, 2023).

După încheierea Războiului Rece, NATO a sporit gradul de cooperare dintre structurile politico-militare și cele civile. În prezent, Alianța este strâns legată de mijloacele civile și capacitatea lor de a susține eficacitatea forțelor militare. Spre exemplu, 90% din transportul militar pentru operații este asigurat de sectorul comercial civil; 70% din comunicațiile satelitare folosite pentru apărare sunt asigurate de servicii comerciale; 95% din traficul de internet transatlantic, ce include și comunicațiile militare, este asigurat de servicii private de rețea (Civil-Military Cooperation Centre of Excellence, 2018, pp. 2-3).

Sectorul privat este un element important în pregătirea populației civile pentru reziliență, Organizația construind parteneriate durabile între instituțiile organizației și ale statelor și sectorul privat. Astfel, statele membre sunt nevoite să dezvolte și să consolideze armonia cu sectorul privat pentru a promova colaborarea, a comunica vulnerabilitățile și riscurile societății, în întreg ansamblul (Ib., p. 6).

Din perspectiva Organizației, pregătirea populației începe la nivel individual, constând în asigurarea capacității de acțiune asupra consecințelor unui eveniment nefavorabil, a unei situații critice sau a unei crize majore. Mijloacele principale pentru asigurarea securității individuale sunt cunoștințele generale, capacitatea de a-și asigura supraviețuirea și păstrarea unei linii de comunicare cu autoritățile principale. (Ib., p. 7).

CONCLUZII

Reliefând importanța strategică a pregătirii populației civile, dar și a culturii de securitate, acestea sunt necesare atât pe plan național cât și pe plan colectiv, prin acesta construindu-se reziliența generală. Statul român are cadrul normativ necesar implementării unor măsuri ce pot să sporească nivelul de pregătire al populației, dar și cultura de securitate. În plan practic, acestea există doar ca o funcție sumară, mai mult informativă și fără esență. Din acest punct de vedere, se remarcă vulnerabilitățile provocate de lipsa de încredere față de stat și față

de măsurile adoptate în situații de criză, de reacția cetățenilor asupra politicii externe benefice statului român, dar și la angajamentele internaționale oferite de România.

Consider că una dintre soluțiile acceptabile este ca noua Strategie Națională pentru Apărarea Țării să includă, printre obiectivele sale de securitate națională, și asigurarea rezilienței prin pregătirea populației civile și prin dezvoltarea culturii de securitate, trasând liniile de acțiune principale și crearea unor măsuri, care, prin efect sinergic, să ofere populației civile materiale necesare pentru pregătire, înțelegere și conștientizarea funcției lor, în cadrul securității naționale și al apărării teritoriale.

Pregătirea civilă și cultura de securitate pot fi abordate și la nivel colectiv, al Alianței Nord-Atlantice, creând o punte de legătură între instituțiile civile ale căror responsabilități sunt stringente în situații de criză sau conflict, precum și dezvoltarea unei platforme comune, în scopul promovării culturii de securitate.

În secolul XXI, cultura de securitate devine extrem de relevantă, având în vedere acțiunile hibride desfășurate de state și organizații ostile. Aceasta poate fi realizată mult mai ușor, ca urmare a globalizării comunicațiilor și a mediei publice, canalele media putând fi utilizate pentru informarea cetățenilor. Din perspectiva populației, statul român trebuie să asigure o calitate demografică, pentru a-și asigura resursa umană necesară rezilienței militare și apărării teritoriale. Lacunele cantitative și calitative, precum și lipsa de interes pentru securitatea și apărarea națională sunt generate de un nivel profund scăzut de cultură de securitate. Prin interiorizarea elementelor generale ale securității, ale rolului individual și ale obligațiilor fiecărui cetățean, asigurarea calității și a cantității resursei umane ar crește semnificativ.

BIBLIOGRAFIE:

1. Agenția Media a Armatei (2018). *Exercițiul Seism 2018*, <http://presamil.ro/exercitiul-seism-2018/>, accesat la 20 octombrie 2024.
2. Civil-Military Cooperation Centre of Excellence (2018). *Resilience through Civil Preparedness. Concepts, Interoperability and Capability Branch*, <https://www.cimic-coe.org/resources/fact-sheets/factsheet-resilience-through-civil-preparedness.pdf>, accesat la 18 septembrie 2024.
3. *Constituția României* (2003), <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/03/Constitutie-2003.pdf>, accesat la 20 octombrie 2024.
4. Department for Emergency Situations (2021). *Civil-Military Cooperation in the Field of Civil Protection and Emergency Management*, <https://www.project-engage.eu/civil-military-cooperation-in-the-field-of-civil-protection/>, accesat la 1 septembrie 2024.
5. Farmer, S., Booth, M., Karaman, I. (2024). *EU's 14th Package of Sanctions on Russia*, <https://www.globaltradeandsanctionslaw.com/eus-14th-package-of-sanctions-on-russia/>, accesat la 20 octombrie 2024.
6. *Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019* (2015). București: Administrația Prezidențială.
7. *Informarea cu privire la activitatea instituțiilor europene*. <https://www.inscop.ro/wp-content/uploads/2024/05/9.05.-INSCOP-News.-Perceptie-UE.pdf>, accesat la data de: 16.09.2024
8. INSCOP. (2023). *Opiniile românilor despre războiul din Ucraina, conflictul Israel – Hamas, apartenența la NATO și UE*, <https://www.inscop.ro/decembrie-2023-sondaj-de-opinie-inscop-research-la-comanda-new-strategy-center-opiniile-romanilor-despre-razboiul-din-ucraina-conflictul-israel-hamas-apartenenta-la-nato-si-ue/>, accesat la 15 septembrie 2024.
9. INSCOP (2024). *Avantajele apartenenței la UE, prioritatea viitorilor europarlamentari români*.
10. *Legea actualizată nr. 446 din 30 noiembrie 2006 privind pregătirea populației pentru apărare* (2012), <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/77597>, accesat la 9 septembrie 2024.
11. *Legea nr. 481 din 8 noiembrie 2004 privind protecția civilă* (2004). București: Parlamentul României.
12. Mantea, P.D. (2019). *Security Awareness in Romania – Security Culture and Social Responsibility Development Pillar*. Land Forces Academy Review, vol. XXIV, 3(95). DOI: 10.2478/raft-2019-0023.
13. Ministerul Apărării Naționale (2024). *Elemente din analiza procesului de angajare în armată a soldaților profesioniști*, <https://www.agerpres.ro/comunicate/2024/04/22/comunicat-de-presa-ministerul-apararii-nationale-1284676>, accesat la 16 septembrie 2024.
14. *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States* (1933), Montevideo, <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>, accesat la 20 octombrie 2024.
15. Nistor, D.I.A. (2023). *Manifestations of security culture at national level*. În *Bulletin of „Carol I” National Defense University*, București, nr. 2/2023. DOI:10.53477/2284-9378-23-22.
16. *Protocol Additional to The Geneva Conventions of 12 August 1949 and Relating to The Protection of Victims of International Armed Conflicts* (1977). New York, https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.34_AP-I-EN.pdf, accesat la 20 octombrie 2024.
17. Radu, B. (2021). *Trust in public institutions and compliance with measures against the COVID-19 Pandemic. Case Study on the Metropolitan Area of Cluj, Romania*. În *Transylvanian Review of Administrative Studies*, nr. 63/2021, pp. 128-150. DOI: 10.24193/tras.63E.7.
18. Stan, B.-E., Stăiculescu, A.-R.; Predoană, M.-R. (2023). *Strengthening the Security Culture in Romania*. În *Romanian Intelligence Studies Review* 1(29). ISSN-2393-1450.
19. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024* (2020). București: Administrația Prezidențială.
20. Strategic Warfare Development Command (2023). *Resilience and Civil Preparedness in NATO*, <https://www.act.nato.int/article/resilience-and-civil-preparedness-in-nato/>, accesat la 18 septembrie 2024.
21. *The North Atlantic Treaty* (1949). Washington D.C., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm, accesat la 18 septembrie 2024.